

PPT – foreldrenes advokat eller skolens løpegutt?

Åpent og likeverdig samarbeid mellom foreldre og fagfolk

Av KARI K. ASK, HANNE
LØVLI og MIE HØYDAL

Denne artikkelen har blitt til i en dialog mellom de tre forfatterne om deres praktiske arbeid som PP – rådgivere i grunnskolen. I løpet av denne prosessen har forfatterne skiftet arbeidsområde til henholdsvis rektor i en institusjonsskole, saksbehandler i barnevernet og PP – rådgiver i PPOT. Artikkelen vil slik bære preg av ulike vinklinger på temaet.

INNLEDNING

Denne artikkelen er tenkt som en refleksjon over egen praksis i møte med foreldre og over hva som skal til for at foreldre opplever at det er godt samarbeid mellom skole og hjem.

Kari K. Ask

Arbetssted: Rektor for skolen ved Modum Bad, Tlf. nr: 93 45 61 61

Hanne Løvli

Arbetssted: Barneverntjenesten i Modum kommune, Tlf. nr: 48 07 18 17

Mie Høydal

Badeveien, 3370 Vikersund
E-post: miesin@start.no

Vi har tidligere arbeidet sammen i PPT i et regionalt samarbeid for kommunene Modum, Sigdal, Krødsherad, Hole og Ringerike. Stillingene ble opprettet som følge av St.mld. 23 og SAMTAK. Våre arbeidsoppgaver var i hovedsak systemrettet arbeid i skoler og barnehager.

I vårt arbeid med klassemiljø har vi opplevd viktigheten av et nært samarbeid mellom skole, hjem og PPT og vi ønsker å sette fokus på betydningen av et åpent og likeverdig forhold i dette samarbeidet. Vi har blitt stadig mer opptatt av hvordan foreldrene er en ressurs i skolen og at denne ressursen til tider ikke blir benyttet godt nok.

Hvilke suksessfaktorer kjennetegner et godt skole-hjem samarbeid? Hvilke kriterier er tilstede når en lykkes? Vi vil vise til teori og undersøkelser som finnes på området, men vi har også foretatt et lite ”dypdykk” ved å intervjuer noen foreldre og lærere. Fra vårt ståsted i PPT har det vært naturlig å sette fokus på hvordan vi kan være bidragsytere i denne sammenhengen.

DET FORMELLE GRUNNLAGET FOR SAMARBEIDET

Formelt sett er det en rekke oppgaver som skole og foreldre skal være sammen om. I formålsparagrafen står det at skolen i samarbeid med hjemmet skal gi elevene god oppdragelse og opplæring (Opplæringsloven § 1-2). Allerede Lov om grunnskolen (av 13. juni 1969 nr. 24) slo fast at grunnskolen skal arbeide i samarbeid og forståelse med hjemmet. Det ble lagt stor vekt på å gi foreldrene større påvirkning i skolen.

Læreplanen (L-97) understreker det gjensidige ansvaret som skole og hjem har. Skolen skal støtte foreldrene i oppdragelsen, men foreldre har hovedansvaret for oppdragelsen av barna sine og må derfor ha medansvar i skolen. Skolen har imidlertid fått et spesielt ansvar for å legge til rette slik at samarbeidet med hjemmet kommer i gang, og en forutsetning for godt samarbeid er kommunikasjon og informasjon (L-97). Skolen har dermed hovedansvaret for å åpne for kommunikasjon mellom hjem og skole.

Fra departementets side har det vært gjort en del vurderinger av hvordan samarbeidet fungerer. I St.meld. nr. 14 (1997-98) – om foreldremedvirkning i skolen – legger departementet fram en samlet oversikt og analyse av hvordan samarbeidet fungerer i Norge og andre land som det er naturlig å sammenligne seg med. Det blir lagt særlig vekt på å fremstille det fra foreldrenes ståsted. Stortingsmeldinga er en systematisk oppsummering av hvordan dette har vært praktisert i 30 år. Skole – hjem samarbeidet vurderes på nytt i NOU 2003: 16: ”I første rekke” og i St.meld 30/2003-04: ”Kultur for læring”. Andre undersøkelser som har vært foretatt peker alle i samme retning: Det er ”mange paradokser i hjem - skole samarbeidet”, foreldrene har liten reell innflytelse i skolen,

men likevel er svært mange foreldre fornøyde. De fleste skoler tar informasjonsansvaret svært alvorlig, ”men ikke alle er like opptatt av et generelt høyt engasjement fra foreldrene, med mindre det skjer på områder der det oppfattes som nyttig for skolen” Loveleen Brenna (leder for FUG) understreker viktigheten av å etablere et tillitsforhold mellom foreldre og skoleledelse. Skolen må se at dens ressurser er summen av ressursene til foreldrene, elevene og fagpersonell (Kommunal Rapport 05.02.2004).

MAKT, FAGFOLK OG FORELDRE

Vår erfaring er at fagfolk innen skole og PPT ofte har en tendens til å ta ordet og beholde det, i møte med foreldre. Vi har så mye som skal sies, så mange viktige observasjoner, råd og spørsmål, at vi glemmer å lytte til det foreldrene har å fortelle oss. Tiden er nesten alltid knapp, og vi som fagpersoner kan fort overse foreldrene som ressurs.

I ”Makt og avmakt i samarbeidet mellom hjem og skole” sier Thomas Nordahl følgende:

”Samarbeidet mellom hjem og skole sees som en forutsetning for å ivareta foreldrenes grunnleggende rettigheter, og samarbeidet skal bidra til best mulig læring og utvikling for det enkelte barn” (s.9). Nordahl uttrykker tydelig hvem som har ansvaret for å bygge gode relasjoner; ”Det kan ikke være foreldre, som opplever ikke å bli hørt i skolen, som skal ha ansvaret for å forbedre samarbeidet. Den institusjonelle makten ligger i skolen og hos lærerne”.

Fagfolk bør være i stand til å løfte blikket og egen praksis ut av tradisjonelle systemer. Noen ganger må skolen og PPT møte foreldrene på deres arena. Et eksempel fra erfaringsfeltet kan illustrere dette: En skole hadde et problem ved at de ikke oppnådde kontakt med mor. Hun møtte ikke på foreldrekonferanser eller andre møter på skolen. PPT ble koblet inn i saken og det skulle være et kartleggingsmøte med mor, skole og PPT. Vi spurte mor hvor hun helst ville ha møtet og tilbød at vi kunne komme hjem til henne hvis hun ønsket. Det ville hun gjerne, og på møtet ble vi servert kaffe av de flotteste porselenskoppene. Gjennom dette var kontakten oppnådd og hun møtte senere på skolen. Vi erfarte at for å spille godt er det viktig å føle seg på hjemmebane, eller å være trygg på at man har gode supportere når man spiller på bortebane.

Noe av dilemmaet i kommunikasjonen mellom foreldre og fagpersoner er godt beskrevet i ”Fra foreldresamarbeid til brukerdialog – brukerdialo- g i barnehagen” (Odinarkiv nettverksrapport C-2 1997):

”Brukermedvirkning stiller krav til foreldre og personale. En like- verdig dialog med forskjellige utgangspunkt, men med gjensidig respekt, blir nødvendig. På den ene siden er foreldrenes tilfredshet og behov i høysetet. På den andre siden må pedagogikk, faglighet og kompetanse respekteres som en grunnleggende ytelse fra personalet”

Dette handler om balanse mellom skolen som fagekspert og hjemmet som foreldreekspert, og det blir avgjørende å ha en bevissthet om hvordan man tenker om hverandre. Hvis skolen tenker på foreldre som inkompetente og følelsesstyrte får vi ikke gjensidig og likeverdig sam- handling. På samme måte skaper det ikke tilnærming og tillit der foreldrene tenker på skolen som følelseskald fagekspertise.

Hvis vi som fagpersoner klarer å møte foreldre med en åpen nysgjerrig- het og tillit til at de har kompetanse på sine barn, kommer vi nærmere et likeverdig samarbeid. Dette har vi blant annet erfart gjennom vårt fore- byggende arbeid. En gang i måneden driver PPT en foreldrecafé hvor vi møter foreldre til barn med ulike adferdsvansker. Dette har blitt en arena hvor erfaringene kan deles over kaffekoppen. Vi tenker at det skapes mer likeverdighet gjennom å lytte til deres kompetanse uten å ikle oss ekspertrollen. Ved økt kjennskap til hverandre, øker tryggheten i samar- beidet, også når vi møtes i mer formelle fora. Dette handler ikke bare om å trygge foreldrene, men også oss som fagpersoner. Trygghet handler om å føle seg akseptert. I møte med oss som fagperson vil foreldre være opptatt av så mye mer enn ordene vi sier. Gjennom å lese kroppsspråk, sittestilling og blikk vil det foregå en dialog på det indre plan med spørsmål. Som forelder er det viktig for meg å vite om dette mennesket vil meg og barnet mitt vel. Det interessante er at det på samme tid foregår en tilsvarende aktivitet i fagpersonen sitt hode. Det er en rekke spørsmål og tanker som aldri blir luftet. Vår erfaring er at vi med fordel kan løfte vår indre dialog inn i rommet. Ved å si ting som ”når du sier det, så lurer jeg på...”, ”jeg tenker at det kanskje er ube- hagelig for deg å komme hit på kontoret?”, ”ville du hatt møtet et annet sted?”. Dette skaper rom for også å komme frem med usikkerhet. Vi tenker også at slik tydelighet er med å legge grunnen for tvangsfri og åpen dialog.

Det er tydelig i både stortingsmeldinger og forskrifter at ansvaret for det gode samarbeidet mellom skole og hjem ligger på skolen. Vi mener at et

viktig spørsmål for PPT blir i hvilken grad vi bidrar til å trygge lærerne slik at de blir i stand til å møte foreldrene med likeverdighet.

HVA MENER FORELDRE OG LÆRERE OM SAMARBEIDET?

Hva legger lærere og foreldre i begrepet foreldredeltagelse? Hva opplever lærere og foreldre som ”godt samarbeid” mellom skole og hjem? Dette ønsket vi å se nærmere på, og laget derfor et mini-intervju med noen få foreldre og lærere på tre forskjellige skoler. I intervjuet var vi ute etter å finne hva skole og hjem tenkte om kriterier for et godt samarbeid, ansvarsavklaring og struktur for samarbeid. Til slutt ba vi om et råd for hva som vil fremme samarbeid når det oppstår bekymring eller en potensiell konfliktsituasjon. Resultatene er ikke kvantifiserbare eller konkluderende, men gir en pekepinn om hvordan lærere og foreldre tenker om samarbeidet.

Svarene på intervjuet forteller oss at det er ulike oppfatninger av samarbeid mellom hjem og skole. Noen har mest fokus på dialogen mellom partene, andre er mer opptatt av dette samarbeidet som fora for opplysning og informasjon. Både skole og hjem er opptatt av holdninger til hverandre, og ønsket om lydhørhet er uttrykt. På spørsmålet ”hva er viktig for deg for å kunne si at samarbeidet er godt mellom deg og skole/hjem?” svarer en mor følgende: ”Det er viktig at det er en god dialog med hovedlærer og at lærer er lydhør. Jeg må føle trygghet. Jeg ønsker også at lærer er flink til å gi tilbakemeldinger, både ris og ros. Vi hadde et møte før oppstart på ungdomsskolen, det synes jeg var bra”. På samme måte svarer en lærer at ”det er viktig med en god tone med foreldrene. Det er viktig at læreren gir noe av seg selv og ikke framstår som spesialist. Obs! Første møte er viktig”. Vi opplever at det er en grunnleggende positiv holdning, hvor begge parter ønsker en felles involvering i barnets skolehverdag.

Selv om intensjonene er gode, opplever mange at samarbeidet kan bli konfliktfyllt. Vi ville derfor finne ut hva foreldre og lærere mente var deres ansvar for å få til et godt samarbeid. Svarene viser en tendens hos både lærere og foreldre at de opplever uklarhet i hvem som har ansvar for hva. Når det ikke er avklart ansvarsforhold vil det raskt oppstå misforståelser. Det første møtet er viktig, for her legges premissene for samarbeidet. Her bør gjensidige forventninger avklares om hvem som tar initiativ når. En mor uttaler ”man må som foreldre følge med så godt man kan, og også sette seg inn i det sosiale i klassen. Det er læreren som

bør ta initiativet, men som foreldre må man føle at man kan ta kontakt når det er noe. Det er viktig å bli hørt”. En lærer sier ”min oppgave er å opprette gode relasjoner til hjemmet, og opptre på en slik måte at foreldrene føler seg trygge. Det er viktig med tillit og respekt, og ha åpne kanaler og involvere foreldrene. Det er også viktig med faste møter, samtaler, temamøter og konferanser”.

Naturlig nok er foreldrene i hovedsak opptatt av sitt barn, og i noe mindre grad av gruppen. Skolen ser i større grad læringsmiljøet som helhet, og vår erfaring er at det blir et bedre samarbeid der både skole og hjem i større grad fokuserer på klassen. Både foreldre og lærere opplever viktigheten av åpne kanaler, gjennom formelle strukturer og mer uformell kontakt. En lærer sier ”mitt ansvar er å gi informasjon, og være tilgjengelig. Å ha vilje til å lytte er også viktig. Det er viktig med et positivt forhold til foreldrene. Jeg mener at man må være bevisst på, eller ha en holdning om at foreldrene prøver så godt de kan, ikke være fordømmende eller anklagende. Man må ha en dialog”.

I fortsettelsen av dette spurte vi hva som oppleves som viktige møtepunkter mellom skole og hjem. Her ble de formelle fora som konferansetime og foreldremøter nevnt. Hovedinntrykket er at foreldrene prioriterer konferansetimen, mens noen lærere mener disse bør sidestilles med foreldremøtene. Som eksempel på mer uformell kontakt nevnes sosialt samvær, familiegrupper og det å kunne ta en telefon ved behov. For enkelte foreldre vurderes den uformelle kontakten som ekstra viktig ”- som foreldre må man føle at man kan ta kontakt dersom det er noe, det er viktig å bli hørt”. ”Jeg liker telefonkontakt best...” eller ”tar gjerne en tur opp på skolen en gang i blant og slår av en prat.”

En lærer nevner temakvelder som et tiltak skolen har iverksatt, men sier det kommer færre på de kveldene enn på foreldremøtene. Vi blir nysgjerrige på hva dette handler om, og lurer på om det henger sammen med hvem som setter tema for slike samlinger. Vi har erfart at når foreldre sammen med skolen planlegger og gjennomfører arrangementer på skolen, så blir engasjementet større, og foreldrene stiller opp.

I en klasse hvor vi arbeidet med klassemiljøutvikling, skulle et av tiltakene være en elev- og foreldrekveld. Klassekontaktene, lærer og PPT hadde et planleggingsmøte, hvor rammer og tema ble drøftet og bestemt. Etter dette tok foreldrene ansvaret for forberedelser og gjennomføring. Det ble en svært vellykket kveld, med stort engasjement, hvor alle elever og de fleste foreldre stilte opp. Det er enighet om at disse møtepunktene er viktige. Vi kan tenke oss at gode uformelle møtepunkter åpner for en bedre dialog også i de formelle møtepunktene.

Til sist i intervjuet ble foreldre og lærere bedt om å gi hverandre råd; ”tenk deg at du som forelder/lærer er svært bekymret for ditt/et barn. Gi et råd som du mener vil fremme samarbeidet mellom hjem og skole i denne situasjonen”. Det uttrykkes at den andre parten må ta kontakt når ”det er noe”. Dette vitner om velvillig innstilling, men hva er grensen for at noe er bekymringsfullt nok for at en lærer tar kontakt med foreldrene eller omvendt? Det er tydelig at det mangler informasjon og kunnskap om dette både hos foreldre og lærere vi har snakket med. Dette gir en usikkerhet som kan prege kommunikasjonen mellom skole og hjem negativt. Hva kan man gjøre eller ikke gjøre i forhold til elever/barn man er bekymret for? Hvem kan gjøre hva? Det er flere som uttrykker usikkerhet rundt det å ta opp vanskelige tema. En lærer sier ”noen ganger kan samarbeid være vanskelig, særlig når det skal gis beskjed om vanskelige ting. Vi hadde lite om dette i utdanningen”. En annen lærer sier at ”det er viktig å ikke være dømmende, men direkte på en varsom måte. Det er selvfølgelig viktig med et godt tillitsforhold og man må få eleven med i prosessen”. En mor uttaler: ”Jeg ville ha beroliget læreren litt, det er jo jeg som kjenner barnet mitt. Så ville jeg anbefalt læreren å hente faglig hjelp”. En annen mor sier at ”det er viktig at læreren tar raskt kontakt med foreldre og ikke utsetter ting.

Både lærere og foreldre ga i intervjuene uttrykk for at de ønsker en felles involvering i barnets skolehverdag. Det framkom en gjensidig vilje til positivt samarbeid. Vi fikk likevel inntrykk av at begge parter ”sitter på gjerdet” og venter på initiativ fra den andre. Dette kan begynne som høflig forventning, men vokse til irritasjon. I tråd med funnene til Nordahl og Skilbreid (rapport 13, 2002) som understreker skolen som lærerens hjemmebane er det klart at initiativet til å klarlegge ansvar og rollefordeling må ligge hos skolen. Det er skolen som må spørre ”hva forventer du av meg?” og være tydelig på hva skolen forventer fra foreldrene.

Vi vil i det følgende se nærmere på hvordan PPT kan påvirke samarbeidsprosessen mellom skole og hjem.

PPT SOM SYSTEMVEILEDER I SAMARBEIDET MELLOM HJEM OG SKOLE

I st. mld. 23 legges det vekt på at PPT skal arbeide systemrettet og forebyggende. Hvordan jobber man best når hovedmålet er å ivareta barnets behov samtidig som man skal ivareta foreldrenes og skolens behov? Vi tenker at gode relasjoner mellom skole og hjem vil bidra til en god skolehverdag for barnet, og med bakgrunn i dette blir en av PP – tjenestens fremste oppgaver å bidra til relasjonsbygging.

Foreldrene er den viktigste støttepilaren i den skolehverdagen elever og lærere befinner seg i, og foreldremøtene er et viktig møtepunkt mellom skole og hjem. Mange lærere har gitt uttrykk for at de har lært lite om foreldresamarbeid i utdanningen sin, og at de føler seg ensomme og usikre i møte med foreldrene. De har sagt at det har vært en støtte å ha PP – tjenesten med på foreldremøter, det har også gitt dem en mulighet til å reflektere over egen praksis med noen. PPT kan bidra som igangsetter av gode prosesser – ved å drøfte med lærerne i forkant og etterkant av disse møtene, og ved å delta på, og lede prosesser underveis. Når samarbeidet blir vanskelig ser vi at dette ofte knyttes til hva og hvordan det kommuniseres mellom hjem og skole. PP-tjenestens oppgave er ikke primært å finne svarene, men å lytte og stille de gode spørsmålene.

Vi kan eksemplifisere med følgende: En elev hadde store problemer. Mor la skylden på skolen, og ville ikke se andre faktorer som årsak til elevens vansker. Det var en låst situasjon, og PPT ble hentet inn som en tredje instans til hjelp i dialogen mellom skole og hjem. I denne situasjonen var det avgjørende at vi fra PPT fritt kunne lytte til begge parters historier uten å ta parti. Vi bekreftet både mor og lærer på deres opplevelse av situasjonen, uten å verifisere den ene til fordel for den andre. Vår erfaring fra denne situasjonen var at det å oppleve seg hørt, frigjør egne løsningsforslag.

I arbeid med klassemiljø, har vi opplevd at holdningsendringer hos elevene er vanskelig å få til uten å ha foreldre og lærere med. I en 7. klasse hadde det skjedd en uheldig utvikling mellom jentene i klassen. Det var konflikter, mobbing og sterkt press og sosial kontroll jentene imellom. Det dreide seg også om spisemønster og slanking. I samarbeid med skolen valgte vi en strategi hvor mødrene ble invitert til et møte. Der ble det satt ord på flere av forholdene som var vanskelige, blant annet hvordan det følte å ha en datter som ble holdt utenfor, og det å ha en datter med alvorlige spiseforstyrrelser. I møtet kom det også gode forslag til løsninger. Mødrene ønsket å gjøre noe hyggelig sammen med jentene sin, og foreslo blant annet pizzakveld, kino og mødregruppe. Dette ble begynnelsen på en prosess hvor vi fikk godt innblikk i hvilke ressurser som lå i mødrefellesskapet. Parallelt med dette hadde vi fra PPT ukentlige samlinger med jentene i den aktuelle klassen. Vi merket at vi fikk andre linjer inn til jentene, og endringsprosessen gikk bedre når de visste at vi også hadde kontakt med mødrene. Dette illustrerer at parallelle prosesser ofte fungerer bedre enn å arbeide på ett og ett felt av gangen.

Vi mener at samarbeid mellom hjem og skole dreier seg om prosess og tid! Dette må påvirke PP – tjenestens måte å engasjere seg på. Utfordringen blir å synliggjøre de gode ressursene som ligger både hos

foreldre og skole. Ved at PPT kommer inn som en tredje part kan det bli frigjort andre perspektiver og løsningsmodeller som fremmer et godt samarbeid.

PPT SOM BROBYGGER?

Vår lille intervjuundersøkelse satte i gang en rekke nye tanker som det kan være spennende å jobbe videre med. Vi er blitt mer opptatt av å se hva som faktisk virker i vår praksis. Vår påstand er at det fortsatt er slik at mesteparten av PPT's tid går med til sakkyndighetsarbeid, selv om det ligger føringer om at PPT i større grad skal være en veileder i skolen. Vi tenker også at veiledningen bør fokusere vel så mye på relasjonsbygging, som på læreren som oppdrager og underviser.

Det blir viktig for oss som PP-rådgivere å ha en bevissthet rundt hva foreldre opplever som godt samarbeid med skolen, og hvordan vi som PPT kan være med å gjøre denne relasjonen trygg og meningsfull for alle parter.

PPT skal verken være advokat eller løpegutt, men derimot brobygger!

LITTERATUR:

- Voksne for barn. OM, *Temamagasinet for foreldre*, 2/2002 Årg. 82.
 Nordahl, Thomas. *Foreldre i skolen*. Synteserapport NOVA 2003.
 Nordahl, Thomas. *Makt og avmakt i samarbeidet mellom hjem og skole*.
 Nordahl, Thomas og May-Len Skilbreid. *Det vanskelige samarbeidet*. NOVA rapport 13/02.
 NOU 2003: 16: *I første rekke*.
 Utdannings- og forskningsdepartementet. St.meld 30 / 2003 – 04: *Kultur for læring*.
 Odinarkiv nettverksrapport. *Fra foreldresamarbeid til brukerdiallog – brukerdiallog i barnehagen C-2* 1997.
 Ness Ragnhild Brenne. *Skoleledelsen må høre på foreldrene*. Kommunal Rapport. 05.02.2004.
Opplæringsloven.
Forskrift til Opplæringsloven.
 Utdannings- og forskningsdepartementet. *Foreldremedvirkning i skolen*. St. meld. Nr. 14 1997 – 87.
 Utdannings- og forskningsdepartementet. *L - 97*.

Kari K. Ask

Hanne Løvli

Mie Høydal

Kontaktadresse til alle tre: miesin@start.no